הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

תוכן עניינים

א. אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש.....2

ב. ולא מוסיפין על ארבעים ושמנה.....4

ג. אין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על ששה אין פוחתין משני חלילין ולא מוסיפין על שנים עשר.....4

ד. ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח בשחיטת פסח ראשון ובשחיטת פסח שני ויום טוב הראשון של פסח וביום טוב של עצרת ובשמונת ימי החג 4

ה. ולא היה מכה באבוב של נחשת אלא באבוב של קנה מפני שקולו ערב.....5

ו. משפחת בית פגרים ובית ציפרא מעמאום היו משיאין לכהונה.....5

ז. תקיעה לחוד ותרועה לחוד ותקיעה לחוד.....5

ח. שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא.....6

ט. שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל שמונה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב (הראשון) של עצרת ובגולה עשרים ואחד תשעה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ושני ימים טובים של פסח ושני ימים טובים של עצרת 8

י. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים אמר להן אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני....10

יא. פורים דאיכא ניסא ... קרייתה זו היא הלילא ... אכתי עבדי אחשורוש אנן.10

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

דף י.

א. אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש

כבר התבאר במסכת בכורות דף ל: שזרע לוי הזכרים[1] כולו[2] מובדל לעבודת המקדש שנאמר (דברים י פסוק ח) בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל ה' אֶת שֵׁבֶט הַלֵּוִי וגו'.

ועבודה שלהן היא שיהיו שומרין את המקדש, ויהיו מהן שוערין לפתוח שערי המקדש ולהגיף דלתותיו, ויהיו מהן משוררין לשורר על הקרבן בכל יום, שנאמר (דברים יח פסוק ז) וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו כְּכָל אֲחָיו הַלְוִיִּם[3] וגו'.

ומתי אומר שירה על כל עולות הציבור החובה ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין[4], והיו אומרים שירה פעמיים בכל יום בוקר ובין הערבים[5].

מלבד שירת הלוים בפה ובכלי שיר, בכל קרבן צבור שקבוע לו זמן כגון בהקרבת התמידין והמוספין[6], ובימי המועדות[7] כולם ובראשי חדשים, היו

---

[1] אבל הנקבות אין עושין שום עבודה אע"ג שמקבלות מעשר ראשון.

[2] רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ג הלכה א

[3] וזהו עיקר מצוה של שירה מן התורה (שם) דבשיר אומרים שבחיו של הקדוש ברוך הוא ומזכירים שם ד' וגם ושרת הוי מלשון שיר, ורימזה תורה על השיר בדגלי מדבר דכתיב: כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו ואין ישאו אלא לשון שיר כדכתיב: שאו זמרה ותנו תוף ונאמר: ישאו קולם ירונו (שם) והיא עבודה של שמחה, ועל זה נאמר תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה (שם). ערוך השלחן העתיד הלכות כלי המקדש סימן כ סעיף ה

[4] וכמה ישהא בין ניסוך לשירה לא נתפרש עיין חזו"א תמורה לא ד

[5] וכב"י בשם א"ח שהשירים לא היו מצותן אלא בבוקר ע"כ (ועיין בס' ש"י) והקשה ר"מ אלשיך בתשובה דמשנה שלימה שנינו פ"ד דר"ה שנתקלקלו הלוים בשיר של בין הערבים וכו' א"כ היו אומרים שירה ותירץ דמ"מ אינו מעכב הקרבן אלא בשחרית וכו' ע"ש ול"נ כמ"ש התוס' סוף ר"ה דאם הביאו הנסכים בלילה לא היו אומרים שיר ואף על גב דלכתחלה אין לאחרה עד הלילה מ"מ אי עביד כשר משא"כ בשיר של שחר דא"א לדחות כלל וז"ל הג"מ פ"ג מתפלה דשיר שעל הקרבן היו אומרים בעוד היום גדול שא"א שירה אחר תמיד של בין הערבים אף על גב דאכתי יום גדול הוא דאיכא בתריה קטורת ונרות עכ"ל, א"כ י"ל דה"נ כיון שנגמרה תפלת המנחה ה"ל כאלו כבר הקריבו התמיד וא"א שיר אחריה דבב"ה הי' אומרים בשעת ניסוך היין שעל הקרבן אבל בשחר הי' מותר לומר אחריה דעדיין זמן שירה הוא כל היום. מג"א קלב ד ועיין מנ"ח שצד תמה על הרמב"ם מדוע לא הזכיר דין שירה אי מעכבת אי לאו.

[6] כמבואר ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה ו כשהיו נותנין היין למנסך, היו שני כהנים עומדין על שולחן החלבים ושתי חצוצרות בידן, והסגן עומד על קרן המזבח והסודרין בידו ותקעו והריעו ותקעו, ובאו ועמדו אצל זה הממונה על הצלצל, אחד מימינו ואחד משמאלו.

[7] רמב"ם שם הלכה ה

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

הכהנים תוקעים בחצוצרות בשעת הקרבן בשעת הניסוך והלוים אומרין שירה שנאמר (במדבר י פסוק י) וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת.

החצוצרה[8] היתה נעשית מן עשת של כסף, עשה אותה מן הגרוטאות של כסף כשירה, משאר מיני מתכות פסולה כמו שהתבאר במנחות דף כח.

הממונה על המשוררים[9] הוא בורר בכל יום המשוררים[10] שעומדים על הדוכן לומר שירה בפה[11], ועל פיו תוקעין בחצוצרות[12] על הקרבנות.

אין פוחתין במקדש מאחת ועשרים תקיעה בכל יום, שלש שהם תר"ת – תקיעה תקועה תקיעה – לפתיחת שערים, ותשע לתמיד של שחר, תר"ת לכל פרק שירה, שהשיר היה נחלק לשלושה חלקים. ותשע לתמיד של בין הערבים, תר"ת לכל פרק כנזכר, ויום שיש בו קרבן מוסף מוסיפין תשע על קרבן מוסף, תר"ת שלוש פעמים לשירה של מוסף, ואם חל ראש חדש או יום טוב להיות בשבת או שחל ראש השנה להיות בשבת שיש שם שלשה מוספין, אין תוקעין לכל מוסף ומוסף בפני עצמו ,אלא תוקעין תשע בלבד לכל המוספין לאחר הקרבתן ומנסכין ומוסיפים תוקעין או מושכין ומאריכין בתקיעות כדי שיהא ניכר שיש שם הרבה מוספין[13].

---

[8] התוס' בפרק הקומץ רבה (דף כ"ח) ובפ"ז דזבחים (דף ס"ח) ובפ"ג דע"ז (דף מ"ח) הקשו על המתני' דסוף קנים דקתני קרניו לחצוצרות מוכח דבאות שלא מן הכסף וכן מוכח בפרק כל הצלמים דבעי בגמרא המשתחוה לבהמה קרניה מהו לחצוצרות. ותירצו דההיא דפרק הקומץ דקאמר דהיו של כסף מיירי בשל משה ודחו תירוץ זה. ודעת רבינו ג"כ הוא שלא כתירוץ זה שהרי הביא להלכה ההיא דפרק הקומץ. עוד תירצו דחצוצרות דקנים מיירי בשופר. וגם תירוץ זה דחו אותו התוספות וכן נראה שהיא דעת רבינו שהרי בפ"ד מהלכות איסורי מזבח דין ז' הביא ההיא דע"ז וכתב קרניה פסולות לחצוצרות והתם במכשירי קרבן מיירי וכמבואר. עוד תירצו דמאי דאמרי דבאות משל כסף היינו בחצוצרות של כהנים אבל של לוים היו באים מכל דבר. ונראה שדין זה הוא דעת רבינו ולא הוצרך לבאר דכיון דפסק דעיקר השירה בפה ומאי דמצרכינן כלי אינו אלא לבסומי קלא פשיטא דמאיזה דבר שירצה יעשה הכלים משא"כ בכהנים דהחיוב הוא בחצוצרות ואיסור ע"ז שאני דאף שאינו כי אם לבסומי קלא בעלמא אפ"ה אסור. מל"מ.

[9] רמב"ם שם פרק ז הלכה ה

[10] אע"ג שראשי האבות הם מחלקים העובדים עיין לעיל פ"ג ה"ט הממונה מסדר מי ישרור איזה שיר ובאיזה מקום יעמוד. דרך חכמה שם כא

[11] אבל על כלי השיר היה ממונה אחר והוא ממונה על הצלצל כמו שכתב רבינו להלן הלכה ז

[12] ואין דינם ככלי שיר אלא כשירה בפה כיון שהם עיקר החיוב.

[13] כמבואר בסוכה נה. ותמהו על רבינו שהשמיטו

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

ב. ולא מוסיפין על ארבעים ושמנה

בערב שבת[14] מוסיפין שש[15], שלש – תר"ת – להבטיל את העם מן המלאכה, ושלש – תר"ת להבדיל בין קדש לחול, וברגל מוסיפין ומחלקין התקיעות של פתיחת השערים – שלש לפתיחת שער התחתון והוא שער עזרת נשים, וג' לפתיחת שער העליון הוא שער נקנור, ולמה נקרא שער עליון לפי שהוא למעלה מעזרת נשים, וכן תוקעין שלש למילוי המים שמנסכין בחג ואין תוקעים למלוי המים בשבת, ותוקעין ג' על גבי המזבח בשעה שמנסכין המים, וכל התוקעים שתוקעים על הקרבנות מתחת יד זה שעל המשוררים וברשותו וכל אלו התקיעות בחצוצרות הן.

ג. אין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על ששה אין פוחתין משני חלילין ולא מוסיפין על שנים עשר

ובמה מנגנין בשירת הלוים[16], בנבלים[17] חלילים וכנורות, וחצוצרות העשויים מקרן בהמה[18] והצלצל, ואין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על ששה, ואין פוחתין משני חלילים ולא מוסיפין על שנים עשר, ואין פוחתין משתי חצוצרות ולא מוסיפין על עשרים ומאה, ואין פוחתין מתשעה כנורות ומוסיפין עד לעולם, והצלצל אחד בלבד.

ד. ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח בשחיטת פסח ראשון ובשחיטת פסח שני ויום טוב הראשון של פסח וביום טוב של עצרת ובשמונת ימי החג

---

[14] ובתקיעות של הבדלה ממלאכה שתוקעין גם בגבולין תקעו גם בערב יו"ט כמבואר בחולין כו. וברמב"ם הלכות שבת פרק ה הלכה כא

[15] רמב"ם שם הלכה ו

[16] רמב"ם שם פרק ג הלכה ד

[17] עשוי כמפוח של ננפחים ומוציא קול על ידי רוח.

[18] בשונה מחצוצרות הכהנים הנזכרים. עיין פ"ד ה"ז מאיסו"מ

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

בשנים עשר יום[19] בשנה שבהם גומרים את ההלל מן התורה, החליל מכה כלומר מכה באצבעו על נקבי החליל להנעים הקול לפני המזבח:

בשחיטת פסח ראשון, ובשחיטת פסח שני, וביום טוב הראשון של פסח, וביום הראשון של עצרת, ובשמנה ימי החג, וחליל זה דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה היא ודוחה את השבת[20].

ה. ולא היה מכה באבוב של נחשת אלא באבוב של קנה מפני שקולו ערב

והחלילין[21] שהיו מנגנין בהן היה אבוב שלהן של קנה, כלומר[22] הוא הקנה הקטן שבקצה החליל. מפני שקולו ערב, ולא היה מחלק כלומר מסיים אלא באבוב יחידי מפני שהוא מחלק יפה כשגמר בשל קנה יחידי.

ו. משפחת בית פגרים ובית ציפרא מעמאום היו משיאין לכהונה

מלבד הלוים השרים[23] שהיא עבודתה בפה, אחרים היו עומדים שם מנגנין בכלי שיר, מהן לוים ומהן ישראלים מיוחסין המשיאין לכהונה, שאין עולה על הדוכן אלא מיוחס, ואין אלו המשוררים על פי הכלים עולין למנין השנים עשר, כיון שאסורים בשירה בפה.

ז. תקיעה לחוד ותרועה לחוד ותקיעה לחוד

---

[19] רמב"ם שם הלכה ו
[20] שאינו אלא שבות ולמרות שעיקר שירה בפה כלהלן
[21] רמב"ם שם הלכה ה
[22] פיה"מ כאן ב ג
[23] רמב"ם שם פרק ג הלכה ג

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

הממונה על[24] נעילת שערים[25] על פיו נועלין ועל פיו פותחין ואין התוקעין תוקעין בכל יום לפתיחת השערים אלא ברשותו, ובכל יום תוקעין הכהנים במקדש שלש תקיעות בחצוצרות לפתיחת השערים תקיעה תרועה ותקיעה, והן שלוש מצוות ולכך גם אם הפסיק ביניהם אפילו כל היום כולו יצא[26].

ח. שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא

כבר התבאר במסכת ר"ה דף לד: שאף[27] על פי שלכתחלה אסור להשיח מתחילת תקיעות מיושב עד סוף התקיעות מעומד[28], מכל מקום אם עבר התוקע ושח, אפילו הפסיק כמה שעות בשיחה, אפילו בין תקיעה לתרועה ובין תרועה לתקיעה[29], ובין בבא לבבא[30], ובין סדר לסדר[31], בדיעבד אם כיון לצאת אין צריך לחזור ולתקוע[32].

---

[24] רמב"ם שם פרק ז הלכה ג

[25] בין של לוים בין של כהנים

[26] רמב"ם שופר ג ו

[27] שו"ע הרב תקפח א

[28] מכיון שהן נפטרין בברכה אחת לכן יש ליזהר שלא להפסיק ביניהם בשיחה ולא התוקע בלבד אלא אפילו הציבור שלא בירכו לעצמן אלא שמעו ברכת השופר מהתוקע ואם עבר ושח בין התוקע בין השומעין אין צריך לברך על תקיעות מעומד כיון שאלו התקיעות מעומד ומיושב הן כעין מצוה אחת שהתורה חייבה אותנו לשמוע תשע תקיעות בראש השנה ותקנו חכמים לשמוע אותן על סדר ברכות מלכיות זכרונות ושופרות אלא כדי לערבב את השטן (פירוש כדי שיתערבב מיד בתקיעות שלפני התפלה ולא יקטרג בתפלה) על כן נהגו כל ישראל לחלק את התקיעות של תורה ושל דברי סופרים לשתי פעמים ותוקעין מיושב כדי לקיים מצוה מן התורה ומברכין עליהן וגומרין את המצוה של דברי סופרים בתקיעות מעומד שעל סדר הברכות כמו שתקנו חכמים. וכיון שהן מצוה אחת ונראין כשתי מצות לפיכך אין להשיח ביניהם דברים בטלים אבל מותר להשיח ביניהם מעניני התפלה והתקיעות כיון שהן באמת מצוה אחת, וכן אם עבר ושח אפילו דברים בטלים אין צריך לחזור ולברך דאין שייך הפסק באמצע מצוה אחת כמו שהיושב בסוכה והלבוש תפילין מותר לשוח אף על פי שכל רגע ורגע שהוא יושב בסוכה ולבוש בתפילין הוא מקיים מצות הקדוש ברוך הוא.
אבל אם שח בין ברכה לתקיעות מיושב אפילו שח מעניני התפלות צריך לחזור ולברך כיון שהפסיק בין הברכה להדבר שמברך עליו אבל אם שח מעניני התקיעות אינו צריך לחזור ולברך אבל לכתחלה אסור לשוח בין הברכה לתקיעה אפילו מעניני התקיעות אלא אם כן אי אפשר לו לקיים המצוה אם לא ישיח כגון שאומר תנו לי השופר וכיוצא בזה. שו"ע ומ"ב תקצב ב

[29] כגון בין תקיעה לשברים.

[30] כגון בין תר"ת לתר"ת הבא אחריו באותו סדר.

[31] כגון בין תשר"ת ותש"ת או בין תש"ת לתר"ת

[32] שו"ע ונו"כ תקפח ב ומ"ב שם ו

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

אולם זה רק בששהה ביניהם שלא מחמת אונס, אך אם שהה באונס אם שהה אפילו רק כדי לגמור את כל הסדר, יחזור לראש אותו הסדר למנהג מקהלות האשכנזים[33]. כמבואר להלן לגבי דין קריאת שמע.

אפילו הפסיק בין הקולות שבבבא אחת בקולות אחרים, כגון שלאחר שתקע, או לאחר שהריע נתעסק בתקיעות או בתרועות אחרות, והפסיק בהם בין התרועה של אותה הבבא להתקיעות שלפניה ולאחריה, אין בכך כלום. שמכיון שלא נתכוין בקולות האלו שנתעסק בהם באמצע הבבא לשם מצוה, אלא כמתעסק בעלמא, לפיכך אינן חשובין הפסק בין התרועה לפשוטה שלפניה ושלאחריה[34].

וכן השומע אם שמע התקיעות בסירוגין, שהפסיק בינתיים הרבה בשיחה, יצא, והוא שבאמצע הבבא לא שמע קול שופר שאינו ראוי באותו מקום, דהיינו שבין התרועה של הבבא להפשוטה שלפניה ושלאחריה לא שמע קול שופר, שאינו פשוט לשם מצוה, ועל דרך שנתבאר בתוקע.

אבל אם שמע או תקע לשם מצוה קול אחר שאינו ראוי להיות באותה הבבא או באותו הסדר, כגון שעומד בתש"ת ושמע תרועה או שעומד בתר"ת ושמע שברים, או אפילו בהכפיל השברים או התרועה ב' פעמים הוי הפסק כלומר ששמע ב' שברים או ב' תרועות זה אח"ז וכיון לצאת בטלו כל הג' תקיעות, אך מ"מ שש הקולות שמקודם לא בטלו, ויחזור ויתקע, ומ"מ לא יברך שוב[35].

---

[33] ועיין ביאור הלכה שם ד"ה שמע "וקשה לי לפי מה שהכריע הרב מג"א בסימן ס"ה שלא להחמיר בהפסיק מחמת אונס אלא א"כ בשהאונס הוא בגוף הדבר, כגון שלא היה האדם ראוי מחמת גוף נקי או שלא היה המקום ראוי שלא היה נקי א"כ לכאורה ל"ש זה רק בתפלה או בבהמ"ז ובהלל ומגילה שעכ"פ אסור להזכיר שם ולאמר דברי תורה במקום מטונף, משא"כ בתקיעות שאינה רק מעשה מצוה והיכן מצינו שאסור לקיים מצוה כשגופו אינו נקי או במקום שאין נקי האם אסור ללבוש טלית של ד' כנפות כשגופו או המקום אינו נקי לא מצינו כן בשום מקום וצ"ע. ובמטה אפרים דימה זה לדינא דק"ש לענין תקע ומצא צואה וכדומה, ואפשר שהטעם הוא דכיון דקי"ל דצריך כונה לצאת ידי המצוה שציונו הש"י זה גופא נ"כ חשיב כדברי תורה ולא גרע מהרהור בד"ת. וגם י"ל בפשיטות דבשעה שמקיים מצוה בפועל הוא עבודה ואין לעשות עבודת ד' דרך בזיון דהוא בכלל ביזה מצוה. וגדולה מזו אמרו בר"ה דף ל"ג דאסור לצחצח שופר של ר"ה במי רגלים מפני הכבוד והוא רק הכשר מצוה וכ"ש המצוה עצמה.

[34] לפי שלא הקפידה תורה אלא שלא יפסיק ביניהם בקול שופר, שאינו פשוט, שנתכוין בו התוקע לשם מצוה, דאז אין כאן פשוטה לפניה או לאחריה אלא קול שופר שאינו פשוט לפניה או לאחריה, אבל אם לא נתכוין בו התוקע לשם מצוה אין כאן קול שופר שאינו פשוט לפניה, או לאחריה, לפי שאין קולו נחשב לכלום ודומה לקול בהמה וחיה, כיון שלא נתכוין בו לשם מצוה.

[35] מ"ב שם ז ח

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

לפיכך בתי כנסיות הסמוכים זה לזה יש להזהר[36] שלא יתקעו בביהכ"נ אחת, עד שיגמרו באחרת שאל"כ יש לחשוש שלא ישמעו על הסדר, ומכל מקום, אם שמעו בין שורה לשורה אף שהוא באמצע סדר אין בזה חשש כלל.

ט. שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל שמונה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב (הראשון) של עצרת ובגולה עשרים ואחד תשעה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ושני ימים טובים של פסח ושני ימים טובים של עצרת

כבר התבאר במסכת תענית דף כח: ששמונה עשר יום בשנה[37] מצוה מדברי סופרים לגמור בהן את ההלל, ויש[38] בהם עשה מדברי קבלה, שנאמר (ישעיהו ל פסוק כט) הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חָג ומברך עליה[39] תחילה אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ כדרך שמברך על המגילה ועל העירוב, שכל ודאי של דבריהם מברכין עליו. ובסוף[40] יְהַלְלוּךָ יְדוֹד אֱלֹהֵינוּ (עַל) כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים (נוסח ע"מ וְצַדִּיקִים) עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ (וְכָל) וְעַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל (כֻּלָּם) בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וְיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ

---

[36] ביאור הלכה תק"צ סעי' ח' ד"ה כמתעסק בשם החיי"א

[37] רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ה – ז

[38] השגות הראב"ד שם ועיין מגיד משנה שם הלכה ו "ובאמת שבפרק ערבי פסחים (דף קי"ז) אמרו שנביאים תקנו הלל על כל צרה שנגאלין ממנה אבל לאמרו בימים קבועין מדבריהם הוא ואף על פי שהביאו בערכין (דף י':) אותו פסוק אינו אלא לסמך ולדמיון, זה דעת רבינו והוא הנראה". אך עיין בכסף משנה שם שתמה על הראב"ד ועל המ"מ דאף מצות דברי קבלה ד"ס מיקריא בין הובא לסמך בין הובא לראיה. והוכיח שרבינו להדיא בסה"מ אשר לו בשרש הא' חולק על בה"ג שמנה קריאת ההלל ומקרא מגילה מצות עשה והשיג עליו רבינו שאין ראוי למנות בכלל תרי"ג מצות שהם מדרבנן והרי מקרא מגילה דברי קבלה מפורשים הם לא הביאום לסמך ולדמיון ואפ"ה קורא אותם רבינו מצות דרבנן. ועיין לחם משנה שהקשה מסוגייתינו "וא"ת קשה לכולהו דאיך אמרו בפ"ד דתעניות אמר רבא זאת אומרת הלילא דריש ירחא לאו דאורייתא משמע דבחנוכה ובכל השאר הוי מן התורה כיון דדחי מעמד. ויש לומר דמאי דקאמר [לאו] דאורייתא ר"ל אין לו סמך כלל בתורה אבל כל השאר מה"ת לדעת רבינו ז"ל משום דיש להם סמך מדברי קבלה בפסוק השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, וחנוכה אף על גב דלית ליה סמך מ"מ נביאים תקנו לומר הלל בכל צרה והוי קצת סמך.

[39] ומה שאין מברכין זמן (שהחיינו) על הלל, מפני שפעמים החדשים חסרים והוי תוך ל' (ר"ד אבודרהם עמוד יז כנסת הגדולה הגהות טור) אליה רבה סימן תכב י

[40] רמב"ם שם הלכה י ונוסחתו שונה מנוסחתינו

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי

מסכת ערכין

וַיְמַלִּיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ (תָּמִיד) (נוסח ע"מ בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וְיפָאֲרוּ אֶת שֵׁם כְּבוֹדֶךָ). כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת. וּלְשִׁמְךָ נָאֶה (נוסח ע"מ נָעִים) לְזַמֵּר. כִּי מֵעוֹלָם (נסח ע"מ וּמֵעוֹלָם) וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְדוָד, מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת

מקומות שעושין ימים טובים שני ימים, גומרין את ההלל באחד ועשרים יום. משום שבסוכות ניתוסף יום אחד שמחת תורה. וכן בפסח שמיני של פסח, וכן בשבועות יום טוב שני של שבועות.

בכל שלש הרגלים צריך לגמור ההלל ביום ולברך עליו, שהוא מצוה מדברי סופרים מתקנת הנביאים. ובפסח[41] מצוה לגמור את ההלל ביום הראשון ובחו"ל אף ביום השני, אך בימי חול המועד ושביעי ושמיני של פסח, אין גומרים את ההלל אלא קוראים בדילוג כבראש חודש[42].

ומצוה מדברי סופרים לגמור את ההלל בשבועות ובחו"ל גם ביום טוב שני[43].

ומצות עשה מדברי סופרים ותקנת הנביאים, לגמור ההלל כל שמונת ימי חג הסוכות[44], ומברכים עליו בין ביחיד ובין בציבור[45], לפי שכל יום ויום נחשב ליום טוב בפני עצמו כיון שחלוק בקרבנותיו משאר ימים, בשונה מפסח שאין גומרים בכל יום כמבואר להלן, מכיון שכל קרבנות של כל הימים הן שוין, לפיכך לא תקנו לגמור ההלל אלא ביום ראשון בלבד. ובחוץ לארץ נתוסיף עוד יום וגומרים את ההלל בשמחת תורה[46].

כמו כן כל שמונת ימי חנוכה[47] גומרין את ההלל, לפי שבכל יום נוסף נס חדש. כמו כן חלוק הוא בנרותיו, וכל יום חלוק משלפניו והרי הוא כחג

---

41 שו"ע ונו"כ תפח א

42 מפני שביום שבעה של פסח נטבעו המצרים אמר הקדוש ברוך הוא מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני וכיון שבז' אין אומרים אותו ע"כ בחוה"מ ג"כ אין אומרים אותו שלא יהיה עדיף מיו"ט אחרון. מ"ב תצ ז

43 שו"ע ונו"כ תצד

44 שו"ע ונו"כ תרמד א

45 מ"ב ו

46 מ"ב תפח ח

47 או"ח תרפג

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

שחלוק בקרבנותיו. ועוד שהרי קוראים בנשיאים, ובכל יום נשיא שלו חלוק משל חבירו, אם כן כל נשיא צריך לגמור ההלל על קרבנותיו[48].

בימים אלו שגומרים את ההלל[49] מברכים על קריאתו בָּרוּךְ אַתָּה יְדָוָד, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִגְמוֹר אֶת הַהַלֵּל. כמנהג הספרדים לפי שהוא מצוה מדברי סופרים מתקנת הנביאים.

ומנהג האשכנזים שאין מברכין לִגְמוֹר אֶת הַהַלֵּל שמא ידלג תיבה אחת או אפילו אות אחת, ונמצא שבירך לבטלה שהרי לא גמרו כולו[50], אלא מברכים[51] בָּרוּךְ אַתָּה יְדָוָד אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרֹא אֶת הַהַלֵּל.

דף י:

י. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים אמר להן אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני

ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה.

יא. פורים דאיכא ניסא ... קרייתה זו היא הלילא ... אכתי עבדי אחשורוש אנן

---

[48] ב"י תרפג

[49] שו"ע ונו"כ תפח

[50] שוהספרדים שאין חוששין לזה ומברכין לגמור ההלל לפי שגם לגמור הוא לשון קריאה

[51] רמ"א שם

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

כבר התבאר במסכת מגילה דף יד. שאין קורין את ההלל בפורים[52], ונאמרו בכך שני טעמים האחד[53] שהרי קריאת המגילה היא ההלל[54], השני שבהלל מודים אנו על יציאת לחירות ושייך לומר הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אבל בפורים איננו יכולים לומר הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש, שהרי עדיין יד האומות עלינו[55].

י"א[56] שמכיון שקריאתה זו ההלל אם אין לו מגילה בפורים לקרות בה יאמר הלל, וי"א[57] שמכיון שעדיין עבדי אחשורוש אנו אין לומר הלל, והעיקר להלכה[58] שיקרא הלל בלא ברכה לפניו ולאחריו[59]. ואף אם יש לו חומש

---

[52] שו"ע ונו"כ תרצג ג

[53] וכטעם זה ס"ל לבה"ג, הרמב"ם והמאירי, ועיין שו"ת חת"ס סי' קצ"ב וכת"ס סי' ק"מ שנתחבטו בזה מדוע לא פסקו כרבא, דהוא בתראה, דהטעם דא"א הלל הוא דאכתי עבדי דאחשוורוש אנן. אולם עיין ספר הרוקח הלכות פורים סימן רמ שכתב הטעם "אין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ". וכן בשבלי הלקט ענין תפילה סימן ל "אמר רב עמרם בר ששנא גאון זצ"ל כך מנהג בישיבה שיורדין תנאין לפני גאון ואב בית דין ואלופיהן וכל הישיבה כולה ומבקשין רחמין הרבה ונופלין על פניהם שאין דומה פורים לכל המועדות ולחנוכה שבכולם אנו גומרין את ההלל ואומרין זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. אבל בפורים אין אנו אומרין הלל ואף על פי מפני שאין אומרין הלל על נס שבחוצה לארץ הוא. סוף סוף הרי אנו אין אומרין אותו ויום נס הוא ונגאלו ישראל מלהשמיד ומלאבד וצריכין אנו לבקש רחמים שיפדנו ויגאלנו באחרונה כבראשונה".

[54] וכבר נתחבט בשו"ת תשובה מאהבה סי' מ"ה בשבת שחל ט"ו שאין קורין בו המגילה מדוע לא נאמר "הלל" דבאמירת הלל ליכא למיחש שמא יעבירנו וכן העיר בזה בקיצור בפמ"ג סי' תרצ"ג א"א סק"ב, ומתרץ דאפשר דכיון שכבר קראו המגילה בזמן שתקנו חכמים בי"ד, שוב א"צ לקרוא הלל

[55] ועיין מחזור ויטרי סימן רנב "ולפיכך אין אומ' הלל בפורים לפי שקריאת המגילה עולה לו להלל. כדאמ' רבא פ"ק דמגילה. קרייתה זו היא הלילא. ויש אומרי' לפי שאין אומ' הלל על נס שבחוצה לארץ: ת'. ובספר ילמדנו כת' למה אין אנו אומרי' הלל בפורים כחנוכה. והא כת' להשמיד להרוג ולאבד. אלא מלמד שאין קורין את הלל אלא על מפלתה של מלכות. ומלכות אחשורוש היתה קיימת. אבל במלכות יון כיון שכילה אותו הקדוש ברוך הוא התחילו נותנים המנון ואומרי' לשעבר היינו עבדים ליון ועכשיו להק'. הרי הללויה הללו עבדי י"י ולא עבדי יון. אבל הכא הללויה הללו עבדי י"י ולא עבדי אחשורוש. אכתי עבדי אחשורוש אנן. כך מפורש בילמדינו".

[56] ברכ"י בשם המאירי ובמח"ב הביא דבה"ג ורמב"ם כתבו ג"כ הטעם דקריאתה זו הלילא וכדמשמע מהמאירי ויהיב טעמא משום דמיסתבר להו טעמא דר"נ כו' עיין שם ולפ"ז חזר הדין דמי שאין לו מגילה יאמר הלל.

[57] הבר"י כת' כיון דרבא אמר טעמא משום דאכתי עבדי אחשורוש אנן כו' לא יאמר הלל כלל והלכה כרבא דהוא בתרא וגם לגירסת הרי"ף הרא"ש והר"ן מתקיף לה רבא כו' משמע דהלכתא כוותיה דהא לא אותיבו עליה ובשע"ת שם ס"ק ג כתב "אך לענ"ד דעיקר כוונת הש"ס על עיקר התקנה אבל אחרי שלא נתקן הלל בפורים משום דקריאתה כו' ממילא שאין מקום לקרות הלל מה שלא תיקנוהו חז"ל לאומרה היום".

[58] שע"ת שם

[59] ועיין בחשוקי חמד שכתב שגם אשה שאין לה מגילה אפשר שתקרא ההלל שאף הן היו באותו הנס ואפשר שחייבות משום זכר לנס בהלל אם אין מגילה. ועיי"ש מה שדן בדברי כתב המרחשת (ח"א סימן כב) שהטעם שנשים אינן מוציאות אנשים במקרא מגילה, משום דאמר רב נחמן בר יצחק שלכן אין אומרים הלל בפורים,

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

שקורא בו מגילה לעצמו מכל עדיף אמירת הלל שלא נתקן שיהיה בכשרות כס"ת משא"כ קריאת המגילה שעיקר תקנתה להיות כתובה כתיקנה, ולכן יוצא ידי שניהם.

י"א שבפורים שחל בשבת אם לא קרא המגילה בער"ש יקרא הלל בשבת בקורא פרקי תהילים[60]. אבל בקרא המגילה, לא יאמר הלל בשבת אף בקורא פרקי תהילים, דעל כרחך עולה על דעתו שאומר לצאת י"ח אמירת הלל.

משום שקרייתא זו הלילא, הרי שבמצות קריאת המגילה נכללת גם כן מצות קריאת ההלל, ובהלל נשים פטורות.

[60] בשו"ת מנח"י ח"ו סי' ס"ז דאם יתכוון לשם מצוה יש לחשוש לדאמרי' דהקורא הלל שלא בזמנו הרי זה מחרף ומגדף (אולם אין זה אלא בקורא הלל שלם, אבל במדלג באמצע הלל אינו בכלל מחרף ומגדף, וכמ"ש בהג' חכמת שלמה סי' תר"ב, לכן אפשר שיאמר חצי הלל ויוכל לכוון לצאת.

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu